

IULEN MADARIAGA

«Armak edonori entregatu ahal zaizkio, salbu Madril eta Parisi»

“ETAko sortzaileetakoa izan zen 1959an. Haietatik hiru bakarrik geratzen dira bizirik. Klandestinitatea, tortura, espetxea, heriotza, arazoak ETArekin... 82 urte ditu eta hil baino lehenago idatzi behar zuen liburu hau: *Egiari zor*. Emango du zeresanik.

| XABIER LETONA |

Argazkiak: Dani Blanco

Liburua hil aurretik idatzi behar zenuela diozu. Gauza asko kontatzen dituzu, batez ere ETAr buruzkoak. Batzuei ez zaie asko gustatuko.

Seguraski ez. Bi-hiru hilabete ibili nintzen nahiko gaizki, lan hau egin behar nuen ala ez pentsatzen, eta baietz erabaki nuen. Honakoak ziren nire galderak: nik ikusitako guztia kontatu behar nuen, edozelakoak izanda ere, bai ala ez? Bai. Eta hurrengo galdera: norentzako idazten duzu? Euskal Herriarentzat eta bereziki gazteentzat. Beraz, euskal herritarrak badu eskubidea jakiteko zer gertatu den, gertatutakoa latza, ederra edo tristea izan. Liburuan gertaera goxoak zein zakarrak agertzen dira. Azken hauek ez ditut nik egin; nik idatzi, azaleratu besterik ez ditut egiten.

Oraindik ETA bizirik da. Hor esandakoek eragin ahal diezaiokete norbaiti?

Ez dut uste. ETA eta ETAko militanteak bereizi behar dira, eta arreta ETAn jarri. ETAn era guztietako militanteak izan dira, oso era desberdinetakoak, eta liburua irakurtzen duenak ikusiko du gehienetan ondo hitz egiten dudala etakideei buruz. Baina kasu batzuetan ez da hala, eta kontatu egin dut. Gero gure herriak epaituko du. Espainiarrek erran ohi dute “*que cada palo aguante su vela*”.

ETA izena 1959an Jose Luis Alvarez Enparantza Txillardegi sortu zuela diozu, baina sorrera urtea, berez, 1952an Ekin sortu zenekoa dela, 1959ko hori izen aldaketa bat besterik ez zela

izan. Pentsa zenezaketen halako ibilbiderik izango zuela?

Ez, inondik inora. 1952an Deustuko Unibertsitatean, Joxe Manu Agirre, Gurutze Ansola eta hirurok Aita Urrutia genuen irakasle, eta berak bildu gintuen. Horrela hasi nintzen Euskal Herriarekiko nire kezkak haiekin partekatzen, gero jende gehiago hurbildu zitzaigun eta Ekin sortu genuen. Geroxeago, EAJ-rekin izandako hausturaren ondoren, honako hauek ETA sortu genuen 1959an: Jose Maria Benito del Valle, Joxe Manu Agirre, Mikel Barandiaran, Txillardegi, Rafael Albisu, Iñaki Larramendi eta nik.

Benetan sinesten zenuten Euskal Herriarentzat independentzia lor zenezaketela?

Gure herriak borroka aurrera eramanez gero

NORTASUN AGIRIA

Iulen Madariaga. 1932an jaio zen Bilbon. Madariagatarren aldetik, Bilboko familia abertzale ospetsukoa. Gerra umea, familiarekin Txilera erbesteratua. 1959an ETA sortu zuen taldekoka eta erakunde horretako lehen buruzagia. Espetxea, atzerria, tortura... hamarkadetako kontua bere bizitzan. Bi emazte eta hamaika seme-alaba izan ditu eta horietako biren heriotza ere ikusi du. Aralar alderdiaren sortzaileetakoa izan zen. 2012an iktus batek jo zuen eta, makulu beharrean bada ere, oro har, sasoz ageri da. *Egiari zor* liburua (Erein) idatzi du.

eta ekintza-errepresio-ekintza kiribil hori eten-gabe areagotuz gero, posible ikusten genuen. Gure leitmotiv nagusia zera zen: “Zerbait egin behar dugu” euskal nortasuna berreskuratzeko, izaera... espainiarkeria zanpatzen ari zen hura guztia. Baina horretarako independentzia berreskuratu behar genuen. Klase borrokarena geroxeago etorri zen, nazio ikuspegiaren eskutik; lehenik herria askatu behar genuen eta gero askatasun sozialaren alde egin.

ETAren lehen buruzagia izan zinen.

Beste kide bat hautatu genuen lehenik “buruzagi” gisa, lagun eta adiskide preziatua, baina hark erran zuen bera ez zela gai horretarako. Balizko hautagaiez asko aritu ondoren, niri proposatu zidaten, sei hilabeterako. Hautaketa egiteko kontuan hartzen genuen bakoitzaren egoera, familia... eta, ezkondua eta hiru seme-alaba banituen ere, norbaitek izan behar zuela pentsatu eta baietz esan nuen. Hegoaldean ibili nintzen atzera aurrera, taldeak eratu eta antolatzen, oso garai bizia izan zen; segurtasun neurri gisa, adibidez, sekula ez nituen egiten bi gau jarraian leku berean.

Sarekaden ondorioz, barne kontraesanak eta zuen antolaketa medio, liburuan sarritan aipatzen duzu oso larri zenbiltzatela, baina ETA behin eta berriro berpizten zen.

Egiari zor argitaratu berri du Madariagak, ETAren baitan egin duen ibilbidean ikusitakoak kontatuz.

Nazio eta sozial arazoaren kontraesana beti zegoen hor. Krutwigek [Federico] bi estaiko misil batekin konparatzen zuen kontraesana, beheko aldea independentzia zen eta goikoa klase borroka. Lehen estaiak ez badu behar bezala lan egiten, ez zaio indarra pasatzen bigarrenari eta misilak ezingo luke altxatzen ahal. Batzuetan aitzinatzen zen klase borroka, baina azkenean independentzia beti berko-katzen zen lehen mailan.

Liburuan aipatzen duzu frankismotik aurrera, apurka, ETA herriaren sostengua galtzen doala. Non ikusten zenituen horren zantzuak?

Badirudi galdera sinplea dela eta erantzun sinplea duela, baina ez du. Independentzia lortzeko herriaren eskuetan jartzen genuen baliabide bat zen borroka armatua, tresna bat. Horrez gain, finkatua genuen gure barne funtzionamendua eta gure inguruarekin eragiteko modua demokratikoa izan behar zuela. Liburuan eranskin gisa jartzen ditut 80ko hamarkadaren hasieran eta erdialdean ETako zuzendaritzari igorritako bi gutun kritikoak, ni erakundeko militante soila nintze-nean. Seguruena ohartu gabe, baina nire ustez ETako zuzendaritza herriarengandik urruntzen ari zen eta hori ez zen ongi. Iparraldeko gure anai-arreba abertzaleekin nola jokatzeko ari ginen ere [ETA eta

IKren arteko arazoez ari da] ez nuen egoki ikusten.

Ni ETA kritikatzan hasi nintzenean, lehenik beti zen hitzez eta gure barnean. Baina kasurik ez. Egun batez, 1986an, Txomin [Iturbe] hurbildu zitzaidan eta eskatu zidan bilatzeko etxe bat, zuzendaritzako hiru kide etorriko zirela nirekin hitz egitera. Juanjo Aranburu eta *Zekorra* [Josu Urrutikoetxea] etorri ziren harekin. Bakoitzak bota zuen berea, eta begirunez entzun genion elkarri, baina une batez, atzerri politikaz hitz egiten ari nintzela, erran nuen ezin ginela fio Sobiet Batasuna eta Txina moduko inperioekin. Hori entzutean, *Zekorrak* kolpez eta zakar moztu zidan, erabat asaldaturta, eta horrelakorik ezin nuela erran bota zidan. Beste biak ere harrituta geratu ziren eta erran zioten ezin zidala hitza horrela kendu eta isiltzeko. Egun osoa pasatu genuen hitz egiten eta hurrengoan ere elkartuko ginela esan zidaten. Gerora ere birritan izan nintzen zuzendaritzako ordezkariekin, behin Txominekin eta hurrengoan *Zekorra*-rekin.

**Zuzendaritza herriarengandik gero eta urrutia-
go zegoela diozu. Zertan sumatzen zenuen?**

Hainbat kontutan. Adibidez, manifestazio edo ekimen garrantzitsuak ziren uneetan, ETAk bezperaz atentaturen bat egin eta ekimen horiek zapuzten zituen. Geroago, 90eko hamarkadan, PPko hautetsien aurkako atentatuak hasi ziren, [Gregorio] Ordoñezen aurkako, [Miguel Angel] Blancorena... Bazirudien ETAn edo ETako zuzendaritzan bazela satorren bat herriak aurrera ateratzen zituen ekimen onak zapuzteko. Nik pentsatu nuen halakorik, eta *Txillardegik* ere bai, eta gainera idatzi egin zuen hortaz. Halakoak gertatzen zirenean, ondorengo hauteskundeetan alderdi abertzaleek behera egiten zuten beti eta

**“Seguruenik ohartu
gabe, baina nire
ustez ETAko
zuzendaritza
herriarengandik
urruntzen ari zen eta
hori ez zen ongi”.
Argazkian,
Zamaldegia bere
etxearen aurrean
ageri da.**

etsaiaren alderdiek, bereziki PPk, gora. Zerbait gaizki egiten ari ginen.

Nik idatziz egin nion nire kritika erakundeari, liburuan eranskin gisa agertzen dira, baina ez zidaten erantzuten. Erantzun bakarra 90eko hamarkadaren hasieran heldu zen. *Txillardegik* etorri zitzaidan esanez gutun bat eman ziotela niretzat. Gutun orokor bat zen, gaizki nenbilela esanez, beste etakideak oso gaizki hartu zituztela nik egindako hainbat gauza eta halakoak, baina erantzun zehatzik gabe.

**80ko hamarkada oso gogorra izan zen zuretzat,
bai errepresioagatik eta baita ere ETaren baitan
izan zenituen arazoengatik.**

Madril eta Pariso etsaiak oso indartsuak dira, ETA baino askoz gehiago, eta haien kolpeak oso gogorak dira, baina askoz errazago onartzen dira. Presondegira zoaz, edo atzerriara, Belgikara, Mexikora... eta horren eraginez gu ahultzen gara.

**1988an berriz espetxeratua izan zinen, Parise-
ko Fresnes espetxean, han zure bizitzako uneri-
k gogorrenetakoa bizitzea egokitu zitzaizun.
Iraia 19 hilabeteko alabaren heriotza bizi izan
zenuen eta beste etakide batzuekin zenituen
harremanak ere oso txarrak ziren. Zure buruaz
beste egitea ere pentsatu zenuen.**

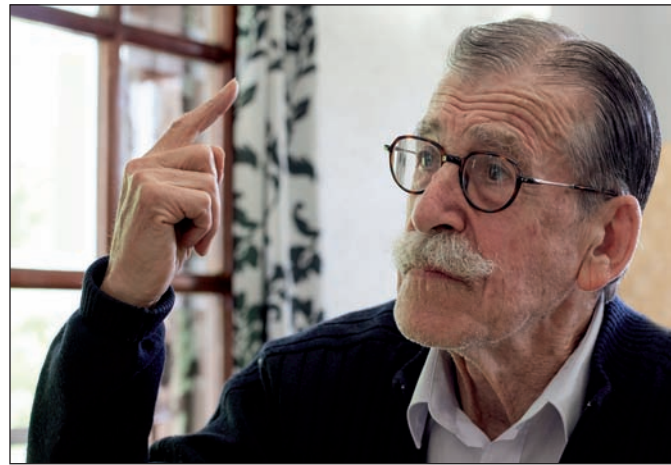
Bai, garai latza izan zen, batez ere *Zekorra*-rekin nuen harreman txarragatik. Hasieran egon nintzen ziegan *Txikiardixekin* [Juan Lorenzo Lasa] eta *Harakina* deitzen genuen Goizuetako beste batekin. *Txikiardi* presondegiz aldatu zuten eta haren ordezkari *Zekorra* ekarri zuten ziegara. Guk ez genuen harreman onik eta *Harakina* berehala konturatu zen horretaz, nahiz eta guk ez genuen ziegan horretaz hitz egin. *Harakina* *Zekorra*-rekin bat egin zuen berehala eta bizitza

oso zail egiten zidaten. Adibidez, eguneroko lanak banatu egiten ziren beti, janaria egitea, ziega edo komuna garbitzea eta gisakoak. Hala-ko batean, ni konturatu nintzen lan batzuk –beste batzuk baino zikinagoak, adibidez komuna garbitzea– nik besteek baino gehiagotan egin behar izaten nituela. Eta esan nien hori ez zela egokia, eta *Zekorrak* arrapostu zidan han erabakiak demokratikoki hartzen zirela. Jakina, beti bi baten aurka, beti egiten zen haiek nahi zutena. Egutero-egutero giro txar horretan, lehertzeaz nengoen; eta gainera giro horretan gure tipia galdu...

Zekorrak bazuen bere taldetxo eta horietako batzuek leihoz leiho esaten zuten ozen, nik ondo entzuteko moduan, “*oye, al hijo puta ese cuando le vamos a limpiar el forro?*” (aizue, putakume hori noiz garbituko dugu?).” Patioan ere irainka aritzen ziren, gazteleraz, Iparraldeko anaiek ohar ez zitezen. Beste behin, euria zen eta barneko gimnasia jo genuen, ni jogginga egiten hasi nintzen eta Zekorra ere bai, baina bera kontrako norabidean, eta elkar gurutzatzean bortizki jo ninduen, nehor ez konturatzeko gisan. Hurrengo itzulian ere saiatu zen, baina kolpea saihestu nuen eta hirugarrengoa gainera egin nion salto. Nik korrika jarraitu nuen eta bera belauniko gelditu zen, eta berriz bere aurretik pasatzean zera erran zidan: “Makurtuko haiz bai, edo lehertu beharko duk”.

Oso gaizki nengoen eta nire buruaz beste nola egin pentsatzen hasi nintzen. Eta horretan ari nintzela, egun batez, zaindaria etorri eta ziegaz aldatzen nindutela erran zidan. Infernutik purgatoriora pasatzea izan zen. Eta hiru-lau hilabete ziegan bakarrik egon ondoren, beste sail batera eraman ninduten. Han ziren, besteak beste, *Santi Potros* [Santi Arrospide] eta *Azkoiti* [Jose Luis Arrieta], jende ona eta garbia, eta enetako purgatoriotik zerura pasatzea izan zen. Egoera hori guztia salatuz idatzi nion ETako zuzendaritzari, baina ez nuen sekula erantzunik jaso.

“Zekorrak bazuen bere taldetxo Fresnesen eta horietako batzuek leihotik esaten zuten ozen, nik ondo entzuteko moduan, ‘oye, al hijo puta ese cuando le vamos a limpiar el forro?’”.

Liburuan diozu ETak diruz laguntzen zituela presoak, eta zu zinela Fresnesen haren dirurik jasotzen ez zenuen bakarra.

Bai, eta erakundeari galdegin nion hortaz eta Zekorra-ri ere bai, eta honek esan zidan erakundea ikerketa bat egiten ari zela ea azken atxilotetako kontuekin [1988koa] nik polizia-rekin traturen bat ba ote nuen aztertzeke. Bada, jada espetxeko zero hartan nintzela, *Santi Potros* etorri zitzaidan behin esanez dirulaguntza jasoko nuela, inkesta egin zela, ez zela ezer txarrik atera eta afera hura guztiz konponduta zegoela. “Konponduta bai –erantzun nion nik–, eta nire buruaz beste egin izan banu, nola konpontzen da hori?”.

60ko hamarkadan hasi eta 2006an espetxeratu zintuzten azkenekoz. Tartean, klandestinitatea, tortura, heriotzak, espetxea, bizitza normala... Eta bi emazte eta hamaika seme-alaba ere bai. Nola eramaten da hori guztia batera?

Ez dakit. Behin baino gehiagotan galdetu diot horixe bera nire buruari eta ez dakit. Zaila da erantzutea. Askotan pentsatu dut: “Sobera izan da dena, baina bizirik nago”.

ETAren bukaera duinik ez dela gertatu diozu. Oraindik posible al da?

**ZIENTZIA
IRAKURLE
ORORENTZAT**

Euskal Herriko Unibertsitateko Euskara Zerbitzuak 2003an abiarazitako ekimena da ZIO (Zientzia Irakurle Orentzat). Bizkaiko Foru Aldundiaren laguntzari esker urterik urte osatuz doa ZIO bilduma.

Zientziara hurbiltzeko liburu erakargarri eta erabilgarriak eskainiz, euskara eta jakintza uztarturik jartzen dira edonoren esku.

**BIZKAIA
BIZIA**

Alaba txikiaren heriotza

Fresneseko espetxea, 1988ko irailaren 23. "Iraia alaba gazteena-
ren heriotzaren berria iritsi zitzaidan burdin barra artetik. Hemere-
tzi hilabete zituen eta etxeko igerilekuan itorik aurkitu zuten". Ez
zioten hiletetan egoten utzi, ezta familiarekin ere. Alabarekin bai:
"Iraiaren hilotzaren aurrean egon nintzen luzaz, halako burbuila
bat osatuz gure inguruan. Sakonki hunkituta nintzen, eta gure
bazerretan iragaiten ari zen guztiak ez zuen izenik". (Egiari zor).

Baldintza batzuk emanez gero bai. Armen
gaia, esaterako: armak edonori entregatu ahal
zaizkio, adibidez nazioarteko batzorde bati,
salbu eta Madril edo Parisi. Duintasun kontua
da. Presoei dagokienez, bake prozesuak izan
diren gerla eta gatazka guztietan atera dira
presoak eta hemen ere, pazientzia beharko
bada ere, aterako dira.

Liburuan askotan aipatzen da sufrimendua,
batez ere, errepresioaren ondorioz jasandako
sufrimendua. Baina ETak ere sufrimendu itzela
eragin du. Bake prozesu batean egonda, zuk
zer esango zenieke ETak hildakoen familiei?

Biziki zaila egiten zait galdera hori, ezin bai-
naiz gezurretan ibili. Gerra bat, gatazka bat
lehertu zen, eta horren ondorioz jende asko
sufritu du. Ez dakit zein den aterabidea,
baina nik askotan esan dut: "Zein sartu da
zeinen etxean? Espainiarrak gurean edo gu
haienean?". Eta gauza bera frantsesekin.

Ezker abertzaleari askok esaten diote autokriti-
ka egin behar duela. Hark esaten du egin
duela, egin dezatela besteek ere. Gehiago egin
behar du? Noraino?

Gure etxean sartu diren etsaiak egin behar du
autokritika lehenik, eta gero guk ere egingo
dugu gurea. Bi autokritika egin behar dira,
bata etsaiaren aurrean, eta bestea euskal
herriarren aurrean.

Eranskinetan agertzen duzun ETaren gutunean
pertsonekin akusazioa egiten dizu ETak.

Bai, behin baino gehiagotan utzi dute eror-
tzen hori, baina behin ere ez didate azaldu
zertan oinarritzen ziren. Behin batek galde-
tu zidan ea lehendakaria izango ote nintza-
tekeen. "Herriak hautatuz gero, prest nen-
goke", erantzun nion nik, besterik gabe.
Egokitu zaidana egin dut nik, buruzagi hau-
tatu ninduten hartan bezala edo bestelakoak
beste hainbatetan. Beti eraman izan ditut
batera pentsatzen nuena eta egiten nuena,
ondorio guztiekin. Inoiz ez dut izan arazo-
rik barkamena eskatzeko, zerbaitetan arra-
zoirik ez banuen. Ni lanean aritu naizen
pertsonekin, klandestinitatean edo bestela,
eta ondo ezagutu nautenekin, sekula santan
ez dut arazorik izan eta ondo moldatu izan
gara.

Inoiz pentsatu al duzu hobe izango zela ETA
sortu izan ez bazenute?

[Ixilunea] Ez. Baina kontziente nintzen guk
sortutako ETA hori pitokeriatan ari zela
azken hamarkadatan.

Zer esango zenioke gaur egungo
ETari?

Badakit zaila dela hori neurtzea,
baina gure herriaren borondatea
bete dezala. ■

Txipiroiak plantxan

Bartolo

taberna - jatetxea

Euskal sukaldaritzan eta pintxotan
aukera zabala

Fermin Calbetón, 38
Donostia - San Sebastián

© 943 420 279
www.casabartoloetxea.com